

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Ковальська Анастасія

Проблема правопорушень серед підлітків є однією з найбільш актуальних соціальних викликів сучасного українського суспільства, особливо в умовах військових дій. Війна спричиняє серйозні соціально-економічні зміни, які впливають на психологічний стан молоді, формування їхніх цінностей і поведінкових моделей. Зростання рівня агресії, невизначеність майбутнього, соціальна нестабільність, вимушене переселення та погіршення матеріального становища багатьох родин створюють умови, що підвищують ризик девіантної поведінки серед старшокласників.

Аналізуючи соціально-психологічний портрет правопорушників серед підлітків, можна виявити декілька основних чинників, які сприяють такій поведінці: вплив асоціального середовища, недостатній батьківський контроль, дефіцит позитивних соціальних ролей та порушення процесів соціалізації. Саме тому питання ефективної профілактики правопорушень серед молоді набуває особливого значення, оскільки воно безпосередньо впливає на формування правосвідомої та відповідальної особистості.

Метою дослідження є обґрунтування соціальної роботи з профілактики правопорушень серед старшокласників в умовах військових дій щодо сучасних викликів виклики та шляхів вдосконалення.

Підлітковий період є ключовим етапом становлення особистості, адже саме в цей час відбуваються суттєві фізіологічні, психологічні та соціальні зміни. Спостерігається інтенсивний ріст організму, активний розвиток скелетно-м'язової та серцево-судинної систем, а також гормональні зміни, що супроводжуються процесом статевого дозрівання. Такі зміни нерідко спричиняють підвищену емоційну нестабільність, тривожність, схильність до депресивних станів і імпульсивної поведінки. Одночасно підлітки прагнуть незалежності, вибудовують власні життєві орієнтири, проте їхня поведінка часто залишається суперечливою та нестійкою. Вразливість цього віку робить його чутливим

до впливу зовнішнього середовища, що може як сприяти позитивному розвитку, так і провокувати девіантну чи навіть протиправну поведінку. Одним із найважливіших чинників, що визначає поведінкові моделі підлітків, є їхнє соціальне оточення, яке формує досвід соціальної взаємодії та впливає на рівень самооцінки.

Значний вплив на девіантну поведінку підлітків має їхня соціальна активність та спосіб проведення вільного часу. Відсутність продуктивних форм дозвілля, низький рівень зайнятості підлітків у позашкільних заходах, незадовільна організація молодіжної політики сприяють збільшенню випадків девіантної поведінки. Підлітки, які не мають можливостей для реалізації власного потенціалу в конструктивному руслі, схильні шукати альтернативні способи самоствердження, що можуть включати участь у протиправних діях. Крім того, формування правопорушної поведінки може бути пов'язане з особистими психологічними факторами, такими як агресивність, емоційна нестабільність, низький рівень самоконтролю та нездатність адекватно оцінювати ризики та наслідки власних дій.

Соціалізація – це процес і результат включення індивіда в систему соціальних відносин. Вона здійснюється шляхом засвоєння індивідом соціального досвіду і відтворення його у своїй діяльності. У процесі соціалізації індивід стає особистістю і здобуває необхідні для життя серед людей знання, уміння, навички, тобто здатність спілкуватися і взаємодіяти з іншими людьми [2].

Правова соціалізація особистості – це процес входження людини в систему об'єктивно існуючих соціально-правових зв'язків і відносин. У психологічному аспекті вона тісно зв'язана з формуванням системи властивостей і якостей, а також механізмів саморегуляції поведінки особистості, необхідних для її адаптації до специфіки поведінки і взаємин у сфері дії права і для забезпечення її соціально-активної правової поведінки.

Девіантна поведінка, це відхилення від прийнятих у даному суспільстві норм: моральних, правових, соціальних. Безпосередньо пов'язана з актом свідомого вибору порушувати чи не порушувати соціальну норму, що обмежує індивідуальну

сваволю. До основних форм девіації відносяться правопорушення, включно зі злочинністю, алкоголізмом, наркоманією, проституцією, а також суїциди.

Деадаптивна поведінка може бути: агресивного типу як атака на перешкоди, бар'єри. Іноді агресія спрямовується на будь-який випадковий об'єкт, на інших людей, які не причетні до її причин. Вона виражається в різких спалахах гніву, в незадоволенні всім, що відбувається, особливо вимогами, які пред'являються до агресивної особистості; втеча від ситуації – заглиблення в свої переживання, спрямування всієї енергії на генерацію власних негативних станів, самозвинувачення. Індивід починає відчувати себе нікчемним, не здатним вплинути на ситуацію, стає замкнутим, відчуженим. І в першому, і в другому випадку деадаптації повина проводитися відповідна соціально-педагогічна робота [1].

Таким чином, правопорушення серед підлітків є складним соціальним явищем, що має багатоаспектний характер і включає в себе вплив соціального середовища, сімейного виховання, психологічних чинників та особливостей особистісного розвитку. Для ефективного попередження девіантної поведінки необхідний комплексний підхід, що передбачає активну соціальну роботу, правову освіту, психологічну підтримку та співпрацю між освітніми закладами, правоохоронними органами та сім'ями підлітків. Важливою складовою профілактики є формування у підлітків усвідомлення власної відповідальності за вчинки, розвиток навичок самоконтролю, соціальної адаптації та продуктивних стратегій подолання конфліктів. Використання таких заходів дозволить зменшити рівень підліткової злочинності та сприятиме соціальній інтеграції підлітків, які перебувають у групі ризику.

Список використаних джерел

1. Пузирьов Є.В, Романів В.П Психологічні особливості особистості неповнолітнього як учасника досудового провадження. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. 2023. Том 34 (73) № 1. С. 210-215.*
2. Свінцова П.О. Соціально-педагогічна робота з підлітками, схильними до правопорушень, у закладах середньої освіти. *Цифровий репозиторій Українського державного університету імені Драгоманова. 2019. С. 114-127.*